

наведи телефон

Лүимә СЭрипос

11.07.2024
№ 13 (1319)

www.khanty-yasang.ru

Основана 11 февраля 1989 года

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru

В. Узель вэрүм хури

Ты хурит мәнхәпыл товнә Мирхал касылт нōх-патум хумыг пōслым олэг, акватә ханты хум – Виталий Рускин, мōтанә турок пыг – Бурак Гюмюшлю, тән щар молах товсбг ос овыл мēста висбг. Ты касыл урыл 6-7 лōпсыгт ловиньтән.

Ты номерт ловиньтән:	Мирн пēриим хōтпат рупатаныл та āстыс ▶ 2	Силаваныл хōнтлан мән тотым хумыт ▶ 4	Лōпмусн мир сāv мāныл атхатыгласыт ▶ 8-9
Мүйлуңкве тув ёхталэгыт ▶ 10-11	Сакв мāхум нйврамыт ▶ 13	Ўщлахтым рупитасўв ▶ 15	Мāньщи нō намхōталēt янытлылўв! ▶ 16

Мирн пәриим хөтпәт рӯпатаныл та әстыс

Округ депутатыг рӯпитан хөтпәт та әтпос 27 хөталәт рӯпатаныл та әстыс. Таквсы мус тән ушлахтуңкв патәгыт. Ты сапрәнияныл округ йильпи кӯщай Руслан Николаевич Кухарук әхталас, депутатыг рӯпатаныл уралытас.

Өвләт тав потыртаңкв вөввес. Тав округ Дума депутатыгн тох ләвыс, округ мирколт арыг 28 млрд солкөви өньщи, ты олныт пуссын мир мәгыс вос холтавет: 8 млрд солкөви – ләккарыт, хаништан хөтпәт мәгыс ойтнә олныт нөх вос нәтавет, 5 млрд солкөви ос ань хөнтлын мәхум мәгыс вос ойтает. Ос сәв олн пәс колыт хот-лөсталан мәгыс ос тот өлнә мәхум йильпи колыл минә мәгыс тув вос мивет. Әлалъ тав ләвыс, тәнти янас щирыл рӯпитан хөтпәт өс акваг нәтуңкв эрәгыт, тән бизнес вәрнә хөтпаг май ты ләвавет.

Тувыл әлалъ депутатыг рӯпатаныл та өвылтасаныл. Өвләт тән тамле сәккон пирмайтасыт, тот хансым өлыс – Наталья Комарова «Почетный гражданин ХМАО – Югры» яныг намыл вос миве, насати, ты Руслан Кухарук тав тамле ләтың депутатыгн хулытс. Тит депутатыг ты тәла әт ат кәсәщасыг, мөтаныт пуссын номтаныл патыс.

Почәтныи грамота нәпакыл ань нәлсәттем

хөтпа майвәсыт, тән халанылт мәнъщи нә Мария Алгадьева, тав Хулюмсүнт пәвылт өлы, ос Касум пәвылт өлнә ханты нә Римма Потпот. Ань өвыл щәс 11 класс әстлам әги Алла Юрочкина янытлавес, тав Ханты-Мансийск үст 8 школат хаништахтас. Тав экзаменыг емащакв хассанә ос хаништахтынәтә сыс олимпиадат өвыл места вис.

Савалап няврамыг мәгыс йильпи нәтмил

Ань мирн пәриим хөтпәт тамле сәккон пирмайтасыт – савалапыг яныгман няврамыг, щән манос әщ тәл яныгман няврамыг сәвнүв нәтуңкв патает. Школа әстламаныл юи-пәлт тән университетт «бюджетный» тәла щирыл округувт Әлалъ хаништахтуңкв те патсыт, тән кәсың әтпос олныл ойтункв патает:

- тәнүт, маснүт, ләгыл маснүтос мөтәрнә пормас өвтнә мәгыс;

- тыгле-тувле ялнә ләңханыл мәгыс;

- үс хосыг автобусыл ялнә мәгыс;

- хаништахтуңкв хунь әстләгыт, ты кастыл өс олныл мивет;

- ушлахтын мәгыс пүтөквал мивет, ты путевка тәнти те өвтыяныл, ойтым олнаныл пуссын ювле тәтавет;

- хаснәйвыт, нәпакыг ос мөт эрнә пормас өвтнә мәгыс өс янас олн ойтаете;

- общежитие колт арыг колнак те әтим, савалап няврамыг аренда щирыл колт өлуңкв вәрмәгыт. Ты вәрмәл мәгыс холтнә олныт сәвитәт ювле ат мивет, «прожиточный минимум» сәвит солкөви та няврамыг тах тәстает.

Ты нәтмил туп тәнттәныл хулытум әгит-пыгыт мивет. Хотьют щәмьян те вуйвәсыт, тән тох ат нәтавет.

Ләккарыг рӯпатаныл урыл потыртасыг

Мән пуссын полис-нампә нәпак өньщөв, ты нәпак щирыл ты пусмалтавөв. Ань депутатыг элы-пәлт ОФОМС кӯщай өйка потыртас, ләвыс, мөлты тәл сыс манах олн тән холтсыт.

Тав ләвме щирыл, төва щәмьят мән округувт «прописка» өньщөгыт, тәнти тай мөт областәт өләгыт. Тот тән пусмалтахтәгыт те, «Скорый помощь» щирыл те нәтвәсыт, ты мәгыс олн

мән округувныл ойтаете. Та 2023 тәл сыс 1,5 млрд солкөви ты тәла мәгыс минас.

Ос аква вәрмәл урыл тав ләвыс. Ты йист сәв нә-хумит тәнти няврам өньщункв ат вәрмәгыт, тән мәгсыланыл сәв тәл ЭКО нампә вәрмәл өлы. Мән округувт туп тит пүльницагт ты мәхум нәтавет. Ос төванакт тән мөт яныг пүльницагн тәтавет, яныгщ Тюмень үсн. Тот тән ЭКО те вәравет, олн ос мән округувныл тув тәтавет. Мөлты тәл сыс аква сөтыратем щәмья мөт регионын ЭКО вәрнә мәгыс ялсыт.

Ань ФОМС (фонд обязательного медицинского страхования) колт рӯпитан мәхум сәв олн виңкв патсыт. Депутатыг титыглахтасыт, манрыг тох өмтыс. Кӯщай ювле ләвыс, мөлты тәлт рӯпитан мәхум пуссын сәлнә олнаныл нөх-нәтвәсыт, тән зарплатаныл 53% сәвнүвөг өмтыс, хөтпа 60 сөтыра солкөвил те ойтвес, тав ань 120-160 сөтыра сәвит олн сәлы.

Ты сапрәни нила щәстем минас, пәриим хөтпәт вәтахтем сәвсыр сәккон пирмайтасаныл. Аква әтпос ювле тах хулыты, тәнт ущ кӯщайт ты сәкконыг щирыл рӯпитаңкв патәгыт.

Валентина ВАСИЛЬЕВА

Мәхум үщлаһэгыт, та сыс рүпата кинсэгыт

Россия янытыл рүпата киснэ хөтпат ты тэланыл мощ күпнитнув вәрвес. Ань кәсың үст тән мәгсыланыл «Работа России. Время возможностей» нампа сәвсыр суссылтапыт ос ханищтапыт щёпитәлуңкве патвёсыт ос мәхум әрталахтын мәгыс тув вөвиньтәлавет.

Округувт тамле вәр-малит яныгпөль ос лүпта этпосыгт щёпитәлвёсыт. Ювле хультум этпос ват нупыл нёлолов хөталәт Ханты-Мансийскат сәвсыр рүпата өщнэ ос ханищтан колыт «Югра - Экспо» колн акван-атыг-лавёсыт. Тән тот тәнки рүпатаныл урыл потыртасыт ос рүпата киснэ мәхум халт хотты рүпитан хөтпа пёриясыт. Тох үсувт 50 сәвсыр рүпатаң, ханищтан коланув суссылтапыт ос ханищтапыт вәрыгласыт.

Мүй хөтпат нянь вәрнэ ос тәнүт пәйтнэ вәрмалитн ханищтавёсыт, элум-хблас пусмалтан накыт суссыт, кол үнттын порат эрнэ утыл хумус рүпитаңкв эри. Тувыл төва мүй хөтпат пуңк атаныл нётнэг хүратаңкве кәсащасыт, мөтаным тән нупланыл сунсым ханищтавёсыт. Мөт колнакт массаж урыл потыртасыт

манос вәти кинат суссыт. Сәвсыр рүпатаң колыт халт общественный тэлат тотнэ мәхум өс тув вөвиньтәлвёсыт, тән тәнки вәрмаляныл урыл потыртасыт. Рүпата киснэныл халт хотты хөтпат тәнаныл матыр нётмил вәруңкве вёрмынувыт, ос ёмас өлнүв. Тамле хөтпат ань волонтерыг ләвавет.

Та щирыл Ханты-Мансийскат «Шьём для наших» намаим акван-атхатам нэт палт хотты хөтпа ёхталаңкве патыке, тән щәгтым өлнувыт. Тот нэт СВО мән минам хум хөтпа мәгыс маснут, сыре-сыр эрнэ пормасыт юнтэгыт. Төваныл пёнщиян патхатасыт ос юил ёхталым нётэгыт, мөт нэт рүпатаныл әстламаныл юи-пәлт кит-хүрум щёсн матыр юнтуңкве ёхтыг-пәлэгыт.

Ань та хөталт ты вәрнэ тэланыл өвылтыт Лариса Лукьяненкова

Л. Лукьяненкова ос Т. Хозяинова

ос Татьяна Хозяинова тот потыртасыг, тувыл ханищтап вәрыгласыг. Лариса Степановна мәхум маснут юнтуңкве ханищтас, Татьяна Савельевна әканил ос сувенирыт вәруңкве мәхум ханищтасанэ.

Тамле суссылтапыт ос ханищтапыт вәрманыл сыс мәхум матыр эрнэ тэла хөнтсыт ос рүпата киснэ хөтпат элалё ёмашакв әрталахтасыт.

Ётыл мәнәлат мәхум ялпың хөталаныл янытлан порат, Лариса Лукьяненкова, Татьяна Хозяинова, Татьяна Тихон, Наталья Макарова ос Людмила «На берегу» нампа Арт-резиденцият акв тамле вәрмалит суссылтасыт. Ань ты өвылтыт Татьяна Хозяинова китыгласлум, тав ювле потыртас:

– Китыт суссылтап вәрнэв порат тот сәвыңпәл мәнәлат агит-пыгыт, мәнә няврамың щёмьят ос студентыт өлсыт. Тән нас үщлахтасыт, ёнгил ос касылыт вәрсыт. Хөтал палыт патриотический эргыт хүнтлысыв, ты ань олыглан накыт урыл сәв номсысыв.

Мән тәнанылн хөнтлын мән кётым хум хөтпан өвылтыт кит-хүрум ләтың ләвсүв, ос тән мәгсыланыл юнтум пормасыт, носкит сагнэ тэлат, мөт матыр нётмилыт өвылтыт потыртасыв.

Ам өвлэт тән мәгсыланыл пуңкын пиннэ кёнтыт, хұрыгсовыт юнтуңкве патыгласум. Тувыл нэт маснут йиннэныл юи-пәлт сәв төр лөмтыт наскәссыг хультэгыт. Ам тәнаныл сувенирыт вәрнэ мәгыс акван-атуңкве патсанум. Ань сәлтатытн маснут кётнэв порат тув әканил манос сувенирыл пиньянүв.

Ты Арт-резиденцият мүй мәхум тамле әканил ос тувыл акв нэ агитэнтыл ангелочкат вәруңкве ханищтасанүв. Няврамыт ос тахольт пуссын мән палтүв ёхтыгпәлэгыт, уласн үнтэгыт ос матыр вәрёгыт. Агиришит-пыгришит патриотизм-тэлан мәнә тагыл ханищтаңкве эрёгыт, тох тән ләтың хүнтлын хөтпаг элалё яныгмёгыт.

Әканил юнтуңкве ханищтахтэгыт

Тамара МЕРОВА

Силаваныл хөнтлан мән тотым хумыт

Хөнтаң район Силава мән пәвылкет памятник вәрим җы. Таве тот кўщаиг җлнэ нэ Ольга Актаева (Фомичёва) вәруңке номылматәстә ос 2017 тәлт аквьёт вуйхатым та әстласаныл.

Ань кәсың туи лүпта әтпос 21 хөталт Урай үст МЧС колт рүпитан мәхум тув ёхталыгыт ос яныг хөнтын тотым хумыт кәстыяныл. Ты порат тув сәв мир атхатыгласыт, «Свеча памяти» митинг вәрыгласыт. МЧС хөтпат, «Движение первых» нәврамыт ос Свердловский областьныл ёхталам мүй мәхум элы-пәлт Ольга Актаева памятник вәрим урыл потыртас, манрыг таве вәруңке номылматәстә ос хумус сәв пәлыл мирн нётвес.

Тав әтәтә хөнтлан мәт сакватәлвес, 1943 тәлт вөртыпал кәт тулөвләнә нәлыл хот-манумтавёсыт, госпитальт пусмалтавес ос юв тётвес. Юн сәвсыр тәрвитуң рүпата вәрыс, щёмьятә янмалтас, война урыл потыртаңке щар ат кәсащас. Әтәтә наме җлыс Александр Кузьмич Белобородов, тав партизаныт отрядыт хөнтлыс.

Ольга Александровна мөт рүт мәхманэ урыл җс тисхатуңке патыс, тувыл архивыт пәвлың

мәхманэ намыт хөнтыс, пуссын памятник әхвас тармыл хасвёсыт. Ань тот нелоловхуйплов хумыт наманыл хансым җлэгыт:

Албычев С., Батенёв А.А., Батенёв П.А., Белобородов А.К., Гришкин Л.Ф., Гришкин М.Г., Гришкин Н.П., Енканов М.П., Истомин С.А., Корчемкин В.Я., Корчемкин В.Я., Кривоногов П.М., Куковин Е.В., Куковин Ф.В., Нейметов П.А., Сафронов М.В., Шимов К.В., Шимов М.В.

Ты тәл җс нила хум наманыл хөнтсыт, ты Кошкарлов Иван Александрович, Алексеев Никифор Павлович, Сафронов Илья Яковлевич ос Енканов Пётр Трофимович. Тән наманыл ань нәпак лөмт тармыл хассаныл, ётыл җс тах әхвас тармыл вәравет.

Митинг җлум порат мәхум ветераныт ёмас ләтңыл кәстысаныл, тән яныг пилыщма сунсым мав фашистытыл хотвуйнтасаныл. Төват тот та порсысыт ос хотыют юв ёхталас, тән война юи-пәлт страна в мәгсыл

О.А. Актаева МЧС хум ёт исвещә пәламтәг

сәв рүпитасыт. Ань тән нәвраманыл, апганыл, ляпа рүтаныл памятник палт хорамың лүптат пинсыт, акв күм асталаквөг лүльсыт.

Урай үсныл ёхталам «Терем» ос «Самарьяне» эргын хөтпат хөнт пора эргыт эргысыт, тох тән хөнтлум хөтпат яныт-

ласаныл. «Движение первых» нәврамыт җвыл щёс Силава пәвылн ёхталасыт, ань тән ты памятник урыл вәңке патэгыт.

Тамле мән пәвылт памятник вәрим та җлы. Матёмас таве Ольга Александровна Актаева вәрыстә.

Вәрим әхвас тармыл намыт хасвёсыт, та пөхат тит товтыг тўщтым җлэг ос хөнт порат хөнтлым писаль – автомат. Памятник карыс сып вәтат вәрвес, тав сака нётнә мәквет җлы. Тох ты хөнтлум хумыт номавет ос тәнаныл янытлавет!

Силаван ёхталам мәхум

Ольга Актаева потре щырыл **Г. КОНДИНА** мәнщи ләтңыл хансыс

Хөнтлам мән ялум хөтпәт номавет

Лүптә Этпос вәт нупыл китыт хөталә Россия янытыл блнә мирыт номим бньщияныл, тонтән хөнтлын мән тотым ос тот порслым мэхум кәстыяныл. Тән рүтанылн акваг вос номавет, таимәгыс ұсытыт ос пәвлытыт матыр кәстыглан накыт вәрыглавет.

2009 тәлныл сәвсыр ұсытыт Победа намба кананылт исвещат пәламтаңкве патсыт. Ос ты тәлт мэхум «Огненные картины войны» намба мирхал акция вәрыгла- сыт. Тох Ханты-Мансийск

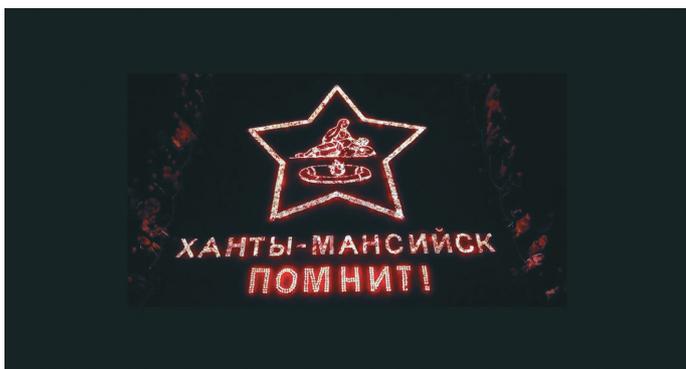

Исвещат тох пәламтавәсыт

үсканыт 7 сөтыра арыг- кем исвещат матыр хури хольт ұнтталавәсыт ос Этипәлаг пәламтавәсыт.

Тамле тәла сәвсыр мәр рүпитан мир ос мәнәлат хөтпәт, тән ань волонтер- рыг ләвавет, вәрыгласыт.

Миркол кұщаит тув ёхталасыт ос ұст блнә мэхум ёт патум мир кәстысаныл. Полицият ос Росгвардият рүпитан хөтпәт пуссын вәрмалит ань янытәт мұсхалыг ұргалым бщсаныл.

Өпаныл посың номтыл кәстәве

Хөнтлаңкве ялум мәнәщи хум хөтпәт урыл мән ос Элаль потыртаңкве таңхөв.

Мәлал редакция-колун Белоярский район Полноват пәвылныл акв хури ос пицца кәтвәс, тәве Светлана Николаевна Сайнахова хансыстә. Нә тот такви өпатә урыл потыртас, наме Василий Николаевич Сайнахов.

Өпатә 1908 тәлт самын патыс, тав әтәтә хұл алышлым ос вәраим блыс. Василий Сайнахов школат ос тувыл Элаль ёмщакв хаништахтас. 1930-ыт тәлытыт культура колт рүпитаңкве патыс ос мәнәщит пуссын номтың хөтпаг ёмтнәныл мәгыс Элаль воратас.

Тувыл илттыг яныг хөнтлан нак бвылтахтас, Василий Николаевич 1941 тәлт Ленинград ұс вуянтаме порат сак-

ватәвәс, тәрвит нюлмил вәрвәс. Ётыл пусмалта- таме юи-пәлт Орёл ұс ляпат Курский дуга мәрәтә мәгыс хөнтлаңкве кәтвәс.

Хум хөтпа I ос II Украинский фронтыт, тувыл II Белорусский фронтыт хөнтлыс. Ётыл 240 танковый полк ёт III Белоярский фронт хосыт Германия мәр мус ялыс. Хөнтламе сыс нила нюлми бньщас, юи-өвләт Кёнигс- берг ұс пөхат сакватәл- вәс. Ты ұс ань Калинин- градыг ләваве.

Юв тахольт лылыңыг ёхтыс ос партийный школа әстлас, КПСС тармыл рүпатат вәрыс. Василий Николаевич Хәльүс район Лөпмус пәвылт клуб-колт сәв тәл пуңктотыс, ты коныпал

В.Н. Сайнахов

Кульпас миркол пәлыл депутатыг блыс. Мәнәлат хөтпәт номтыңыг өлуңкве ос мәр тәлат вәруңкве хаништасанә.

Василий Сайнахов пәс йис накыт вәме щирыл мәнәщи эргыт ос йиквыт

ёмщакв Элаль тотсанә ос эргын-йиквнә мэхманә ёт сыресыр касылыт кас- сыт. Ханты-Мансийский автономный округув 40 тәлә төвлынәтә кастыл тав II степени дипломыл мүйлүптәлвәс ос Хәльүс район пәлыл Почётный грамотал майвәс.

Ойка 1979 тәлт әтимиыг ёмтыс ос тав сәвсыр тәлат вәщкатыг вәрме мәгыс мәнәщи мэхумнә ёмас номтыл кәстәве. Тав рүпататә кастыл пәс йис наканув вәвет, сәв мәнәлат хөтпәт Элаль хаништахтункве патсыт ос хотты нәтмил киснә порат тав элумхөласн акваг нәтыс.

Светлана Сайнахова
кәтум пицца ос ляххал
мәнәщи ләтңыл
Тамара МЕРОВА
хансыстә

Мәньхәпыл товнэ мәхум кассыт

Та этпос юи-бвыл хөталэт Ханты-Мансийск үсн сәв сасса мәхум акванатхатыглас. Тән танти халанылт мәньхәпыл товим кассыт. Ты тәл Байбалак нампа посал овтнэ мят касыл вәрыглас.

Ты мә үсувныл вәтахтем вәрыстат олы. Овлэт күщаит тох вәруңкв номсысыт, мәхум тит хөтал танти халанылт вос касэгыт. Тот мятэ сәйнёлыг олы, мувлахи вит. Хәпыл каснэ мәгыс та мә сака хөйхаты.

Ос бвыл үщлахтын хөталт татем турапыг ёмтыс, сака вөтыс, раквыс, я хумплыс. Тув миннэ лёңх витн амаравес. Я-ты, этипәла сымашинат манасәвит сәй ос әхвтас тув тотсыт, лёңхе ёмасыг та вәрвес.

Мөтыт хөтал хөталыңыг ёмтыс, лёмвой, мәнуй шар атим. Ты кастыл мәхум пуссын щәгтым

тот ёмыгтасыт. Усныл тув хурум сөтыратем хөтпа ёхталас.

Ты касыл мирхалыг ләввес, хурумхуйпов мөт элы хөн мәныл тыг ёхталам хөтпат кассыт – Туркменистан, Узбекистан, Беларусь, Казахстан, Иран, Израиль, Китай, Турция, Уганда, Марокко ос от мәныл. Тән пуссын мәнылат хөтпат, Москва үс университетт ханищтахтэгыт. Руц ләтңыл ос сака ёмашакв потыртэгыт.

Каснэ мәхум ос сака сәв олыс, титсәттем хөтпа округув янытыл сәвсыр районытыл тыг ёхталасыт. Сәвыңпәлэ пуссын

хантыт, тән халанылт шар акв мәньщи хөтпа ат хөнтсум. Хәльүс районныл ос Ас мәхум кассыт.

Мөлты тәлыт порат мән мәньщи мәхманув танти мәньхәпаныл ёттотыгласаныл. Ты тәл ос сасса хөтпанув пуссын аквхурип хәпыл товсыт. Ты кастыл күщаит вөрт оленэ ханты хум хөтпат сәв мәньхәп вәрылтасыт.

Мәньхәпыт урыл

Акв ханты хум ам титыгласлум, манырсыр йивныл тән мәньхәпыт мәщтырлэгыт. Тав тох потыртас – үльпаныл манос тарыгйивныл мәньхәп акволпаг сәгрияныл, тувыл хөт сәй мят акв этпостем тослыяныл.

Ос хоты йивныл мәньхәп ёмаснувегтэлы? Ойка ювле лавыс, ұльпа

йивныл хәпыт ёмаснувет, тарыгйивныл вәрим хәпыт витын мощ тытавет, тәрвityңыг ёмтэгыт, тәнаныл ольпыл сартуңкв эри.

Касыл бвылтан элыпәлт я вәтат сәв хөтпа атхатыглас, тән Витхөнын пөйкщасыт, пуңкпинсыт. Пасан вәрыгласыт, ляпат лёльнэ хөтпат пуссын исум щәил айтысаныл. Тувыл мир мәньхәпыл касуңкв та бвылтахтасыт.

Овлэт хум хөтпат кассыт. Тән я тапал вәтан мәньхәпыл минуңкв ләввёсыт, ос тувыл элыл ты я вәта нупыл товсыт. Тән юи-пәланылт нәквет товуңкв ләввёсыт, тән ос аквты щирыл элыл ты я вәта нупыл йисыт.

Хурмит касыл шар пұмыщ олыс. Акв ханты хөтпа ёт мөт элы мәныл ёхтум хөтпа мәньхәпын

Уганда хум ос ханты пыг товэг

Р. Кухарук тупыл мүйлүптас

тэлсыт, тэнатэн аквьёт то-
вуңкв эрыс. Вәим, ханты
хумыт сака молях ос
ёмащакв товёгыт, таи-
мәгыс щар акв хәп ёри ат
ёңхыс, пуссын я вәта мус
молях ёхтыгпасыт. Тот
Виталий Русскин турок
пыг Бурак ёт нөх-патсыг.

Күщайов тупыл мүйлүптас

Ты хурум касыл минам
юи-пәлт мәхум сцена
нупыл вөввёсыт, ләввё-
сыт, ты касылытт нөх-
патум мәхум янытлаңкв
патавет. Тувыл округ кү-
щай Руслан Кухарук тув
та вөввес, мәхум та щәгт-
сыт, кәтпатта та рәтэгыт.

Күщай хум сака ёмас
сымың ләтың мирн лә-
выс. Тав омагэ Касум пә-
вылт рупитас, пыге сасса
мир олуптас урыл мән-
тәгыл вәгтэ. Ань тох ты
потыртас, сасса мәхум
пёс вәрмалыныл, пёс

наканыл элалы тотнэныл
мәгыс тав янытлыянэ,
мәнхәпыл товум хумыт
ос нәквет янытлан нәпа-
кыл мүйлүптасанэ.

Та юи-пәлт сценан
мәнщи бйка Анатолий
Кауртаев вөввес, хосат
Анатолий Прокопье-
вич тав ты тамле касыл
вәруңкв номылматас.
Ойка туп ёт сценан ёх-
тыс. Ты туп округ күщайн
мүйлүптаме порат тох
ләвыс:

– Наң мән мав күщайг
та ёмтсын. Яныг Ас я
ултта миннэн порат ма-
ныр тәрвит те ёмты, ювле
ул минэн. Ты тупыл ты
мүйлүптүлүв, наң лёңхын
күпнитыг вос олы.

Округ күщайов Руслан
Кухарук мәхумн щар
сымын хояс, хөт тав
ёмыгтас, тав палтэ мир
та хайты, та пөслахтэгыт.
Тыг-тув мән пәвлың мән
та вөваве. Тав ювле

ләвыс, округув янытыл
акваг ялантаңкв паты.
Овлёт Касум пәвлын ялы,
оматэ тот блыс, тот рупи-
тас. Ляпат люлюм Касум
мәхум маттем та щәгтсыт.

Аквта мәхум нөх-патсыт

Та юи-пәлт мәхум
элалы касуңкв та патсыт.
Тит хөтпал, хурум хөтпал
мәнхәпыт уңлым та
товсыт. Хәпаныл сака
хумпыңыт, ты хәпыл
товуңкв хәсуңкв эри.

Ханты-Мансийский,
Белоярский, Хальёс
районытныл ёхталам
хөтпат ты хәпыл яласаңкв
сака ат вөрмёгыт. Ос
Сургутский, Нижневар-
товский ёрт олнэ хантыт
тән тай татем күстырыг
ос молях нуйхатэгыт. Тән
пуссын ты нөх-патсыт.

Овыл мёста Сургутский
районт олнэ хантыт тән
висыт. Титыт мёстат –
Нижневартовский район,
хурмит мёстат – Нефте-
юганский район. Тән ос
губернатор вәңын күщай
нэн Елена Шумакован
янытлавёсыт.

Тот олнэ күщайт пус-
сын ләвсыт, ты олум
касыл сака ёмащакв
минас. Каснэ мәхум щар
нэмхотьютаныл ёри ат
ёхсыт, пуссын ёмас ном-
тыл товсыт, ёмас номтыл
ўшлахтасыт. Мөтыт тәл,
улпыл, аквты мәт касыл
вәраве.

Мәхум мүйлысыт

Алпылныл хөтал палыт
мәхум олн ойттәл тэпя-
лаңкв вөрмысыт. Тот сәв
ёрнкол тўщтыглавес.
Акв ёрнколт «Торум Мә»
музейт рупитан хөтпат
хул исмит, сөлапат пәйт-
сыт. Хотьют хөт кәсачас,
пуссын тыттувёсыт, щәил
айтвёсыт.

Мөт мәт ос ўст рупитан
организацият мәхум тыт-
тысаныл. Мүйлын мир
яплокал манос арбуз-
лөмтыл майлувёсыт.
Хотьют хөт ёмыгтас, тот
та тыттувес.

Школа аслам нявра-
мыт аквты Байбалак
мәт акван-атыглавёсыт,
тән аквхурип маснұтыл
мастувёсыт, хот ул вос
тыпылтахтэгыт. Тән ма-
сыланыл ос янас кан щё-
питәлвес, тән тот эргысыт,
ёнгысыт, тәнтирот матыр
тот та вәрсыт. Оманыл-
әтяныл ляпат олсыт, няв-
раманыл уральтасаныл.

Хөтал палыт мән
сасса мәхманув эрганыл,
ййкваныл тот суссыл-
тасаныл. «Хөтал» наппа
театр, «Мощ хот» наппа
ёнгын кол ос сәвсыр мөт
коллективыт мир элы-
пәлт эргысыт, ййквсыт.

Тамле ты ёмас ялпың
хөтал ос каснэ вәрмаль
блыс. Кәсың хөтпа ёмас
номтыл юв та минас.

Валентина ХОЗУМОВА

Лөпмусн мир сәв мәныл атхатыгласыт

Хальүс район Лөпмус пәвылн мир сәв мәныл атхатыгласыт, ань ювле хультум э́тпост тот ялпың хөтал Өлыс – пәвыл яныгсәт вәт тәлэ төвлыс. Тамле мүйлын хөтал тот хосат ат вәрыглавес, таимәгыс Лөпмус мәхум ос мүй хөтпат пәвылн щәгтым молямласыт. Мәхум хотыл Өлсыт, ты урыл ань Элалы ловиньтэн.

Зоя Васильевна Полищук Сургут үсныл э́хталас. Тав ләвыс, Лөпмуст самын патыс, яныгмас, такви Өпарищ наме Албина. Школа әстламе юи-пәлт яныг үст Элалы ханищтахтас, тувыл тув акваг та Өлмыгтас, хум вәрыс, әги-пыг янмалтасыг. Ос Лөпмус пәвлэ ат э́рувлытэ, вәтихал э́хталы. Зоя Васильевна мәщтыр нэ, пәквпалың мәньщи супыт юнты. Кульпаст Лена апыгрище Өлы, тав э́ргын-ййквнэ ансамблин яланты, Лөпмусн Өс э́хталас, әгирищит ос нэ хөтпат э́т ййквыс.

Кульпасныл сәв хөтпа э́хталасыт, төваныл вьступайтасыт. Дом культуры кол кўчай ос «Шок» ансамбль тармыл пунктотнэ нэ **Карина Миль** анэкватэ Лөпмуст самын патыс, ләви, таимәгыс

ты пәвыл э́руптытэ. Ань тынакт Ирина Валерьевна Анямова э́т потыртахтасыг, тән Лөпмуст ялпың хөтал вәруңкве нэ́тэгыт. Кит моторхәвыл ййсыт, акв хәпын нәврамыт э́нгын-поргащлан пормасыт тәлттысыт, рущ щирыл «батуты» ләвавет, э́ргын-ййквнэ пормасаныл-маснутаныл, та маныр, мөт хәпын ос тәнти тәлсыт.

Павел ос Александра Кугиныг әгитэн э́т э́хталасыг. Александра ләвыс: «Мән Кульпасныл э́хтысүв, Өйкам Павел, әгимән Дарина. Ты ялпың хөтал мәнавн сака мўстыс, э́ргыт хўнтлысүв. Тўяг Лөпмусн «Лыжнёй Андрея» касылн э́хталәлэв, э́сал хәйтэв, э́ргөв-ййквэв. Ам Кульпаст Дом культуры кол рўпитэ́гум, пәвлувт ялпың хөталыт акваг вәрыглэв».

С.А. Хозумова, И.В. Анямова, Н.И. Канева, Р.Я. Ромбандеева, С.Г. Хатанзеева ос С.Н. Хозумова э́ргөгыт

Сәв хөтпа Кимкя́сүй пәвылныл Өлсыт. **Евдокия Владимировна ос Сергей Валентинович Лыткиныг** Люба әгитэн, вәпсән ос апыгрищән э́т э́хталасыт.

Евдокия Владимировна такви Өпарищ наме Албина, тох потыртас: «Тыхөтал э́хтысүв Кимкя́сүйныл, ялпың хөтал ойгпи ос ювле минэв. Ты ам яныгмам пәвлум, тыт самын патсум, тыт яныгмасум. Ань Кимкя́суйт налыман тәл Өлэ́гум. Өйкам наме Щерти, ат нәврам Өньщимән – нила пыг, акв әги. Йильпи колыл майвесамән, тот Өлымән. Пес колрищамән тай ат хўлиламән, уральтылмән, картопка ос огурец янмалтымән.

Тамле ялпың хөтал Кимкя́сүй пәвлувт хўрум ман нила тәл ювле хультум порат Өлыс, тот Өс мощ мүйлысүв. Матьёмас тамле тәлат вәрыглавет, сакати мәхманув э́т хөнтхатыглэв. Лөпмус пәвыл мир пус кәт, пус ләгыл вос Өлэ́гыт».

Касум пәвылныл **Нина Ивановна Канева** э́хталас. Тав Өс Лөпмус әги, такви Өпарищ наме Варсакова, Касумт колтәглэ э́т сәв тәл Өлы. Лөпмус әгит э́т э́ргуңкве лүлюмтәлыс, мәньщи э́ргыт э́ргысыт. Ам Нина Ивановна китапаслум, татем нэ́тнэг э́ргыс, ос э́ргыт ханищтаңкве хунь алымас. Тав ювле ләвыс, ты э́ргыт пуссын

Лена ос З.В. Полищук

О. Сайнахов, З.П. Хозумова, Витя Сайнахов ос Т. Сайнахова

Евгения Сайнахова э́рги

Мәхүм касэгыт

Евдокия ос Сергей Литкиныг колтагыт

вәганэ, яныгмаме порат тән Лөпмус клубт акваг эргысыт – Зоя Хозумова, Ирина Сайнахова ос мөт агит.

Белоярский үсныл **Николай Павлович Сайнахов** блыс. Тав ос Лөпмуст яныгмас. Школа асламе юи-палт элал хаништахтүңке минас, ётыл Белоярский үст рүпитаңке патыс, нэ тотыс, үсн акваг та олмыгтас. Ирина экватэнтыл хүрум пыг янмалтасыг.

Хулүмсүнт павылныл **Лариса Юрьевна Хозумова** блыс. Тав яныгмам павлэн вәтихал ёхталы, колэ уралыталытэ. Омаге-агыге хосат атымыг ёмтсыг. Ләви, матъёмас тамле ялпың хөтал вәрвес, сәв хөтпа кәсалас, рүт мähманэ, аквёет яныгмам хөтпанэ ёт вәшинтахтас, потрамас, ты мәгыс номтэ сака ёмас.

Щар мäh сәв хөтпа

улпыл Саранпавылныл олсыт. **Олег ос Татьяна Сайнаховыг** пыгён Витя, агиягён Юля ос Евгения ёт ёхталасыт. Олег ләвыс: «Ам Лөпмуст яныгмасум, ань эквам ос нъявраманум ёт ёхтысүв. Евгения агимён «Сөвыркве» эрыг эргыс. Нъявраманум щащёкваныл палт вөвхатасыт, тыт омам блы, Зоя Прокопьевна Хозумова. Ань ос тав палтэ мощ мүйлэв».

Тамара Михайловна Калининкова, такви бпарищ наме Оманова, Лөпмуст самын патыс. Тот ань Олег апицитэ ос рүт мähманэ олэгыт.

Саранпавыл клубыт рүпитан хөтпат олсыт, эргысыт, йквсыт – **Елена Савчук, Наталья Магарамова, Максим Анямов, Сергей Сетов** ос мөт мähум.

Пёс щирыл пормасыт вәрнэ «Сделано в Пауле»

мастерской колныл **Евгения Валерьевна Вьюткина ос Марина Прокопьевна Сайнахова** олсыг. Тән павыл мир ос мүй хөтпат мәгыс хаништапыт щёпиталсыг.

Марина Прокопьевна мähныщи супыт юнты, сакныл турлөпсыт ос пальсакыт харты, тав тох ләвыс: «Сака ёмас ялпың хөтал, сәв мир атхатас. Мähум мощ щаквщисыт, аканит юнтсүв. Тыт ам юнтум утанум олэгыт, аканяну, тучанум. Саранпавылт мән, мähныщи агит, кәсың сәт атыт хөталэт атхатыглэв, щаквщёв, тынакт ос сорт совныл тучаныт юнтэв».

Лөпмус нэквет мähныщи эргыт эргысыт, пуссын нётнэ, пәквалың супыл масхатым олсыт – **Ирина Валерьевна Анямова, Светлана Алексеевна Хозумова, Римма Яковлевна Ромбандеева,**

Светлана Ильинична Хозумова, Светлана Герасимовна Хатанзеева, Анна Алексеевна Хозумова ос Валентина Ивановна Юрьева. Ты кәркам нэт пуссын нъявраманыл янмалтэгыт, рүпитаңке ос эргүңке алымёгыт, төваныл мис-лүв оныщёгыт, пум вәрёгыт.

Римма Яковлевна Ромбандеева Лөпмус хум **Владимир Иванович Албин** хансум стихе ловиньтастэ. Хум Лөпмус павлэ янытлытэ, улылытэ. Тувыл Римма Яковлевна павыл мир ос мүй хөтпат нупыл сәв ёмас, сымың латың ләвыс. Мөт мäh олнэ хөтпат матъёмас ёхталасыт, тәнанылн пүмащипа латың ләвыс. Пуссын пустагыл вос олэгыт, Лөпмусн вос ёхталэгыт, тән кәсың хөтпа ёмас номтыл урияныл.

Светлана РОМБАНДЕЕВА

Мүйлуңкве тув ёхталэгыт

А кв порат мән павлыт мирн хот-оссувлавёсыт, колхозыт акван-тұлым порат щёмьят яныгнув павлытын манос ұсытын вәнтласыт. Ань йист төва мән павлыт өс өлмыгтавёсыт. Тох ань 2008 тәл пәсныл Новая Силава павыл йильпииг өлмыгтавес.

Силава павылт Ольга Актаева (ты элы-пәлт өпарищ наме Фомичёва өлыс) пенсиян минаме порат тув пёс павылн өлмыгтас. Өвлэт щәнягё-ащяге өлум кольёрт ати сака яныг колыл үнттувес, тот өлуңкве патыс, «Элы Хөтал» намба община вәрыс.

Ләщлаквег тот мөт колыт, тәнүт пәйтнэ кол, пувлынкол үнттуңкве патыс, мәхум тув ұщлах-туңкве ёхталасыт, хотьют няслыс, хотьют вөрт өлуңкве кәсащас.

Тув сьс ныврамыт мәгсыл лагерь вәрыглас, таве «Юрсил» намыл хас-саныл. Ольга Александровна ханищтан хөтпат тув вөвыгласан. Тот ныврамытын хөнтаң мән-щит пёс өлупса урыл потыртасыт, ййквсыт, кәтыл матыр вәруңкве ханищтасаныл, сәвсыр щирыл ёнгалтасаныл. Тох та 2017 тәл мус рүпитасыт ос та юи-пәлт тох ныврамыт ұщлахтын нак сәккон щирыл вәрыг-лаңкве ат патвес.

Нё рупататэ вәрим ос тыхал проектыт хансыс, та олнытыл «Вогульское подворье», «Музей литераторов Конды» намба кол, вөраян ос хул алыщ-лан хөтпа колыг, ныврамыт ёнгасан, хайтыгтан кан тот вәрвес. Сәвсыр мероприятият манос пүри вәрнэ мәгсыл кон-ференц-зал намба яныг кол үнттувес.

Ты рупататэ урыл мән Ольга Актаева ёт потыр-тасүв:

– **Ольга Александровна, ань манхурип хөнтхатыглапыт ос ханищтапыт вәрыглэдын?**

– Мән ань туй өвыл-тахтын порат «Дыхание родной земли» намба ялпың хөтал вәрыглэв, та порат округв янытыл «Спаси и сохрани» мө-вит үргалан акция вәрыглаве. Тыг пәвлувн Екатеринбург, Урай ос мөт ұсытныл, павлытныл мәхум ёхтэгыт, ам пүр-лахтын кан вәрыглэгум, мәнтыт ялпың ұра өныщөв, тув пуңкпинуңкве ялэв.

Тит тәл ювле хультум порат хум хөтпат мөтала-сум, тән әнумн ұра үнтты-сыт. Тув ам этпос яныг-ман порат пүрлахтуңкве

Ныврамыт мөйт суссылтэгыт

О.А. Актаева нэг халт котильт үнлы

ялантэгум, хумус номтумн хултавем, хумус хәсэгум, пуссын амти вәрөгум. Ёхталан мүй хөтпанум тув ялантаңкве сака кәсащэгыт.

Ты коньпал ам тыт ёрнколыт өныщөгум, тув атхатэв, потыртэв, эргёв, мәнщи өлупса урыл ханищтапыт вәрыглэв. Ам хөнтаң мәнщит урыл

потыртэгум, пёс порат мәхманув маныр вәрим өлсыт. Кәтыл матыр вә-руңкве тәнаныл ханищ-тыянүв, ам тән ётаныл хул совныл хурыгсовыт юнтэгум, төрныл әканил юнтэв.

«Дыхание родной земли» хөнтхатыглап мән хосат тәгыл вәрыглэв, ам Урай үст өлнэ руманә-нумн, рүтанумн акваг нөтавем. Ам палтум акв щёс ёхталан мүй хөтпат, тувыл өс акваг тыг ёхта-лаңкве кәсащэгыт, вөв-хатэгыт. Тәнанылн тыт сака мұсты, мө тыт нөтнэг өлы, сыстам, пәвлув карыс сьп вәтат үнлы, тыгыл Конда я нупыл сунсэдын, пүмщалахтэдын, тыт сака ёмас.

Ты тув сьс ныврамыт мәгсыл лагерь вәрёв, ныврамыт ұщлахтын пора «Юрсил» намыл ләвилүв. Ань хурум смена вәруң-кве патэв, тәнаныл өс сәвсыр щирыл намтсанүв. Өвыл сменан «Богатыри Югры» өйттур этпос 22-

26 хөталыт сьс нъяврамыт выганүв, тыт тәксарыг өлуңкве тәнаныл ханищтыянүв, ёмщакв хайтыгтаңкве, поргашлаңкве вос вёрмёгыт. Ань йис нъяврамыт, нанти вәглын, сака тўпкамыт, тән туп ищхйпың утаныл ёт юн ўнлантёгыт.

Өйттур этпос 22 хөталныл ос вёртур этпос 2 хөтал мус «Ремесло из рук в руки» щаквщин смена вәрёв, тот нъяврамыт кәтыл мәщтырлаңкве тах ханищтыянүв.

Хўрмит смена вёртур этпос 5-9 хөталыт сьс вәрилүв, таве тох намтыслүв – «Пою тебе, моя Конда». Тот агит-пыгыт мәнъщи ос ханты ййквыт ййквуңкве ханищтыянүв, эргыт ос вос вәгыт.

Ты сменан ам Юлия Яркина Ханты-Мансийск ўсныл вөвилум, тав нъяврамыт ёт рўпитаңкве хәсы, такви нётнэг эрги, сәңквылты, тамле ты ёмас хөтпат ёт ам потыр-тахтасум.

Ос юи-өвыл хөтал мән яныг ялпың хөтал вәрёв, таве ты «Юрсил» ләвыслүв. Пуссын сменат порат вәрим ёнгынутыт, пормасыт та хөтал суссылтыянүв, яныг выставка вәрёв. Мўй хөтпат тах тот ос кәтыл тәнти мәгсыланыл матыр вәруңкве вёрмёгыт.

Агит-пыгыт тот сосса мир касылыт тах суссылтёгыт, хумус пёс порат мәхманув халанылт кассыт, хумус пёрщисыт. Ты хөталув «Международный день коренных народов мира» кастыл вәрилүв. Сәвсыр мәхмытын халанылт юртыңыщ өлуңкве эри, касың хөтпа мөт мир культура вос вәгтэ ос матыр эрнэ вәрмалъ такви мәгсылэ вос выг.

– Ос нъяврамыт лагерь

порат хөт өлуңкве патёгыт?

– Тох тай мән лагерь палаткат өлнэ щирыл хансылүв, нъяврамыт паршин колт өлуңкве патёгыт. Ам тыт сәв кол өньщёгум, ос турап хөталыт тув өлмыгтаптыя-нум. Төва нъяврамыт колт өлуңкве тәнти ат кәсащёгыт, тәнанылн палаткат сака пўмыш.

– **Ольга Александровна, тыт пәвылканыт ёрнкол хурип кол кәсаласум, тот маныр өлы? Маныр мәгсылтамле кол вәрсын?**

– Ты хўрум осың тарыгйив аңквалыт ёрнкол хольт тўщтувёсыт, коны-

Агит Сакв мәнъщит нуйсахил масхатым өлэгыт

пәлыл эльм лөпсыл лап-пантвес ос та тиврыт поварәлнэ пәл ос улас өлы. Хөтпа тув щалтуңкве вёрми ос ёл-поварттахтуңкве, номсахтуңкве, та юи-пәлт, ләвёгыт, элумхөлас тәра ёрыг ёмты, номтэ кўпнями, вәгтәл патум урөтыл хот-ёрувлытэ. Тамле кол вәруңкве ос хум хөтпат мөталәлсум.

– **Ос тэлы порат мўй хөтпат тыг ёхталэгыт манос тўйтың ос ащирма?**

– Тэлы сәв мәхум ёхталэгыт, тыт карыс сыпныл нъяврамыт тахсэгыт,

оманыл-әтяныл ос тән ётаныл тахамтэгыт.

Мән мәнъ снегоходыт ёвтсүв, таил нъяврамыт тәнти яласаңкве вёрмёгыт. Тувыл снегоход юи-пәлн «банан» яласан ут нэгёв, тув мәхум тәлэгыт остащырыл нуйгатәлавет. Квадроцикл өньщёв, тавётыл мўй хөтпат ос яласэгыт.

Тох тай тыг акваг мир ёхталэгыт, ўщлахтэгыт. Нёквет ўщлахтын хөталт пувлынколн ёхталаңкве кәсащёгыт, юрт нёт акван-атхатэгыт ос тыг ювыт. Туи порат пувлынколныл кон-квәләпёгыт ос ян пувлуңкве хайт-талэгыт.

төва порат тўйт туп хот-вие, мөтыт хөтал ос та тўялтахты, ам төнт номтум татем лўлиг ёмты, щар кәстәл патёгум.

Тўйт хот-винэ, пум сәгрын ос нәйпос мәгсыл соляра ёвтнэ мәгсыл сака сәв олн ойтэгум, нәйив ос ёвтэгум. Кол сәв өньщёгум, тэлы кўрыт нәйвыл пәлтыглыяну, нәйванум молях холэгыт.

Тох тай ты мәм ам сака эруптылум, атхуйплов тәл тыт өлэгум, мөт мәт өлуңкве ат вёрмёгум. Ам ань өпарищ намум хот-пөнтыслум, өйкам өпарищ намыл өлсум, юи-өвыл тәлыт ащөйкам өпарищ намвисум, аньам Актаева, ащөйкам мәнъщи хум өлыс. Ты омам тав әтятэ, тыт мәнъщи мәт өлэгум ос өпарищ намум ос мәнъщи вос өлы.

– **Наң хотыютын тыт нётавен? Тасәвит мўй мәхум ёхталэгыт, тәнүт вәруңкве, колыт хот-ловтуңкве эри.**

– Ам агим Ирина Махнёва Урай ўсныл ёхталы, тав матыр-әти пуссын хот-ловты. Агим әги Агата Актаева ос ань яныг ёмтыс, нётуңкве вёрми, мощёртын щола астытэ. Лариса ўщим Урай ўсныл ёхталы, тав колыт хот-щөпиты, пә-вылкан сыстамты, пуссын акван-нөтхатым тыт рў-питэв. Амттемн тай сака тәрвityң, ам тәпкан өньщёгум, сәвсыр лўптат янмалтэгум.

Ты ятил нёквен ос щөмьятэн мән пўмащипа ләтың ләвёв, пус кәт, пус ләгыл вос өлэгыт, аквадох кәркамыг вос рўпитэгыт. Пәвланылн сәв мўй мәхум вос ёхталэгыт ос мәнъщи өлупсал вос пўмщалахтэгыт.

Хум хөтпат хәп виңкве вёрмёгыт, щөмьяныл тотыглэгыт ос няслэгыт. Яв витэ ёмас, сәвсыр хўл тыт алыщлаңкве рөви.

– **Тыт пәвылканын татем яныг, тэлы тасәвит тўйт, туи ос пум яныгми, таве хот-сәгруңкве эри. Хотыют ты рўпата вәри?**

– Ам туи хөтпа мөталэ-гум, тав пәвылкан пумыт хот-сәгринэ, титахтем сәтын төвылхаты, тувыл ос та вөвилум, тавөн олн ойтэгум. Тэлы тай мәнъ трактор тыг вөвёгум, тав тўйт хот-хилы. Ос тасәвит олн ойтүңкве акваг эри,

Галина КОНДИНА

Кит нэпакыг тәратавесыг

Р.К. Бардина

Туи бвылтахтын поратэт сав ёмас ляххалыт блсыт, пуссын тара ат потыртасанув, ань мощ юв хультым хансыянув. Тох маныщи учёныит халт кит нэпакыг тәратавесыг.

Өвлэт таи лавуңкве эри, акв нэпакёт Ас маныщит латңаныл щирыл эргыт акван-атвёсыт, мотанэт хонтаң маныщит латңаныл щирыл сыресыр ят, тұрыт наманыл тара-паттувёсыт. Тыи сака ёмас вәрмалиг блы, тамле латңыг ванэ щар мощща элумхблас хультыс. Сакати нэпакыт хансым вос хультэгыт. Ань касың нэпак урыл янас потыртэв.

Ас маныщит эрганыл

Тынакт история наукаат кандидатыг блнэ нэ Раиса Калистратовна Бардина «Песни обских манси второй половины XIX века» намаим нэпаке манава мүйлуптас. Нэпак яныгсат савитыг Новосибирск ұст тәратавес, тав такви сэлум оlnэтыл ос мэхум маим оln-нётмилыл щёпитастэ. Раиса Калистратовна касың хотпан пумащипа латың лави ос савнув оln кетум элумхблас наме китыт лопсэт нумын хансым блы.

Йильпи нэпакёт Раиса Бардина Ас маныщи хотпатныл 18 акванатым эргыт урыл потыртас. Ты эргыт 1989-1995 талытыт ос 2000 бвылтан таланэт Хальёс район Восыңтұр, Новинский,

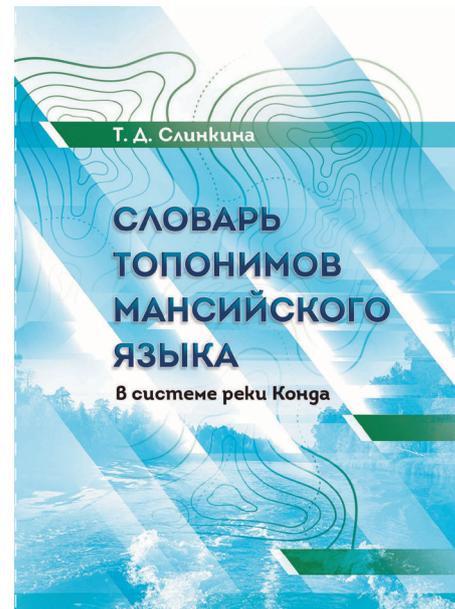
Ягрим павлытын ялнэтэ сус Ас маныщит эргум эрганэ ёл-хаснэ утытн турсуяныл хасманэ. Нэпакёт ты эргыт пуссын нёловов группаг уртсанэ ос тув хассанэ. Тән ань тох уртым блэгыт: элумхблас блупсатэ урыл эргыт, сәлитан эргыт, эсгилың эргыт, ййквнэ эргыт, Советский пора эргыт, ма-вит урыл эргыт, эрупсанэ эргыт ос ёмас латың лавнэ эргыт.

Тувыл эргыт ёл-хансым порат Раиса мэхманэ хурин пбслысанэ, ань тыит ос щёмьяныл бньщум хурияныл ты нэпакн вәрсанэ. Хотьют пёс пора урыл матыр ваңкве таңхи ке, ты нэпак тавён сака пумщиг блы тах.

Хонта ян патнэ ят ос соймыт маныщи наманыл

Лүпта этпос ват нупыл сатыт хоталэт Ас-угорский институтыт рупитан хотпат «Словарь топонимов мансийского языка. В системе реки Конда» йильпи нэпак урыл мүй мэхумн потыртасыт. Ты нэпак Татьяна Дмитриевна Слинкина иң блмёт щёпитаңкве патыстэ. Тот тав Хонта ян патнэ соймыт ос ят пуссын хумус лававет, таит маныщи латңыл тара-паттысанэ ос тувыл нэпакн хассанэ.

Рупататэ бвылтаме порат Т.Д. Слинкинан, вәим, сака тәрвит блыс, төва хаштәл латңыт щар ат торгамтахтасыт. Маныщи хонтаң латың ванэ хотпа нэмхот ат хбн-

тыглас, нас төва латңыт хултыглан хотпат ёт сав рупитас, тыи М.И. Анкина, А.Д. Бочкарёва, С.В. Карнаухова, М.Т. Киселева, А.Ф. Копьева, О.А. Кошманова, Л.Т. Мотышева, В.П.Филатов, О.А.Фомичёва, А.Н. Хомяков.

Ты элы-пәлт Татьяна Дмитриевна финно-угор нёлм рут учёныит хансум пёс потраныл хонтыс. Тох тав Бернат Мункачи 1888-1889 талытыт ёхталам венгр-бйка, Артури Каннисто 1901-1903 талытыт ёхталам финн-ойка ос Тобольский ұсныл блнэ бйка Александр Дунин-Горкавич 1890-1903 талытыт хансум потраныл ловиньтас. Тувыл тот вәрмалит тара-паттуме юи-палт, аквтох хонтаң мат блнэ сасса хотпат нётмиланыл кастыл тамле эрнэ нэпак щёпитаңкве бвылтас.

Ты нэпакёт Хонта я, тұрыт ос мот намыт пуссын мұсхалыг тара-паттувёсыт, касың суй диалект латңанэ холыт янас хултыглым ос хансым блы. Ёмас пёс карта пбслым бньщи ос хонтаң ма хурил суссылтаве. Т.С. Слинкина атимыг ёмтме юи-пәлт, ты нэпак маныщи учёный нэтн, тыи М.В. Кумаева, С.С. Динисламова ос А.Р. Станиславец элалы щёпитавес ос аствавес. Ты нэпак мот учёныитн сака пумщалаве, мощёртын тән таве ос ловиньтыяныл.

Тамара МЕРОВА

Сакв махум няврамыт

Ты хуритыт Сакв махум нявраманыл пöслым олэгыт. Ань тынакт Хальүс район Лбпмус павыл махум мүйлысыт, павланыл янытласаныл. Эргын-йквнэ яныгхөтпат халт мәнъщи агиришит ос пыгришит эргысыт, ййквсыт, стихыт ловиньтасыт.

Юрт агиришиг **Евгения Сайнахова** ос **Ира Таратова** нётнэ супыл масхатым олсыг – Женя мәнъщи супыл ёңхатахтыглас, мәнъщи сагыл сагвес, Ира ос саран супыл олсы.

Евгения омаге-агыге ёт Саран-павылныл ёхталас, сценат «Сöвыркве» эрыг эргыс. Атыатэ Олег Лбпмус павыл хум, омагэ Татьяна Саранпавылт яныгмас. Агириш каңкыг-увшигг оныщи, Витя ос Юля. Женя лавыс, мәнъщи латың ханищты, мәнъщи эргыт ос ййквыт ханищтан колн яланты.

Ира атыатэ Александр Таратов Лбпмуст яныгмас, омагэ Надежда Саранпавылныл олсы. Агириш омагэ саран супыл юнтвес, лави, тамле маснутыл олункве сака ёмас, күстыр.

Лбпмус агириш **Кристина Ромбандеева** лавыс, ты сака ёмас ялпың хөтал. Тэн Межгона юрт агитэ ёт «батут» нампат ут тармыл поргысыг, акань юнтсыг, сасса махум ёнгынutyтыл ёнгасасыг. Атыатэ наме Сергей, тав акваг потырталы, элнаң мәнъщи махум хумус олсыт, нявраманыл хумус ёнгалтасаныл. Ань Кристина төва

Евгения Сайнахова ос Ира Таратова

Евгения мәнъщи сагыл сагвес

ёнгилыт касаласанэ, пүмшчаласанэ, няврамыт ёт мощ ёнгасас. Тав каңкыг-апшигг оныщи – Рома ос Миша.

Пыгриш **Максим Вадичупов** сака ёмас стих ловиньтас, ань махум халанылт акван-нётхатым ос юртыңыщ вос олэгыт. Максим хөт талэ төвлыс, ты тал школан мины. Омагэ наме Татьяна.

Юрт агиришиг **Дарина Хозумова** ос **Ариадна Анямова** нётнэ ййкв ййквсыг. Тэн Кульпас школат ханищтахтэг, каникулыт порат юн олэг. Дарина 12 талэ төвлыс. Омагэ наме Анна, ань мәнъщи нёт ёт ос эргыс. Агириш лавыс, щань латың мощ торгамты, «Лүйма сәрипос» газета юн ловиньтыяныл.

Ариадна 13 талэ төвлыс. Тав Кульпаст ансамблиг эрги, ййкви. Омагэ наме Ирина, тав эрыг-ййкв тотнэ нэ, ялпың хөталыт олывланэнылт акваг выступайты. Ариадна увшигг-каңкыг оныщи – Лиана ос Ростислав.

Матьёмас мәнъщи мирув халт тамле каркам няврамыт олэгыт. Тананылн мән сав ёмас, сымың латың кётэв. Туи ёмашакв вос ущлахтэгыт, ома-агыянылн вос нётэгыт, эргыт ос ййквыт вос ханищтэгыт. Пустагыл вос олэгыт, сөтыңыщ вос яныгмэгыт!

Няврамыт ёт **Светлана РОМБАНДЕЕВА** потыртас

Юрт агиришиг Кристина Ромбандеева ос Межгона

Дарина Хозумова, Максим Вадичупов ос Ариадна Анямова

Алтай мāt өлнэ мирыт урыл

Сибирь мā янытыл хоты мирыт ос хөт өлэгыт, мән нәнән элалы потыртэв. Савыңпālэ мирыт өт мән Москва үст «Сокровища Севера» суссылтапыт вāйхатсүв ос тот тән өлупсаныл өвылтыт матыр-āti тара-паттысүв.

Ань Алтай мāt өлнэ мāхум урыл нәнән хансэв. Россия янытыл 78 сөтыра 125 элумхөлас алтайцыг хүлтхатсыт, ты мāхум тәнки республика өныщөгыт. Пёс йис наканыл ос щāнь лātңаныл щирыл кит группаг уртыхатым өлэгыт, төваныл мөртым мā алтайцыг ловиньтавет, мөтаныт лүймā алтайцыт.

Тән мәнаныл 8 сөтыра арыгкем мощцаг хулытум лүймā хөтпат өлэгыт, тыи кумандинцы, теленгиты,

тубалары, челканцы ос шорцы. Тән щāнь лātңаныл пуссын тюркский рүт мāхум нупыл ловиньтахтэгыт.

Та суссылтапыт вәрманыл порат Алтай мāныл өхталам нэ Мира Амирова өт вāйхатасум. Тав «Майминский район» мирыт акван-атхатыглан центрыт рүпиты, ань хотьютыт ос маныр Москван тотыгласыт, ты урыл лāвыс:

– Мән мāvт сāvсыр мирыт халт сāv ёмас

мāщтыр хөтпат өлэгыт, ань төват тәнки кāтыл вāрум пормасаныл тыг суссылтаңкве тотсанүв. Алтай мāныл кāсың тāl сāvсыр мирыт тыг вөвиньтāлавет ос тән тәнки пёс наканыл, эрганыл-ййкваныл суссылтэгыт ос өлупсаныл урыл китыглавет.

Кāсың тālт мән мән пāvлың мāt самын патум хөтпат рүпатаныл вāнэ мāгыс тыг тотыглыанүв, тән вāнэ наканыл сāv мāхумн суссылтыяныл, матыр-āti вāруңкве ханищтыяныл ос аквтох мөт мāщтыр хөтпат өт вāйхатэгыт.

Ты тālт Айкунэ Бабрашева «Полярный стиль» нампa касылын нётнэ маснут юнтыс. Тав пёс порат өныщым супыт матыр йильпи пормасыл щёпитасанэ ос ань та касылыт янас мүйлупсал майвес. Руц щирыл ке лāvуңкве, тыи «Будущее этнической моды».

Мөт мāщтыр хум Эзен Урелов лувныл ос анытныл пормасыт өрги, тав ань «Лучшее произведение национального народного творчества» касылыт нөх-патыс.

Мән ты суссылтап колнакувт Айдана Тадыкина

пāля пуныл вāрум нётнэ хуритыл хорамтаслүв. Ам сыспалумт ань «Мир кайчи» намаим хуритэ ханы, Айдана таве кāтыл хурит пөслын хум Сергей Дыков хуритэ щирыл щёпитастэ. Тыи пāля пун хөт төсамыл манос хөт витыл тытылтаве, тувыл сāvсыр оспал кёллым тамле ковөр-хури та вāраве. Айдана Тадыкина такви тыг өхталаңкве ат вёрмыс ос тав рүпататэ мāгыс «Текстиль. Войлок. Вышивка» өвил местал майвес.

Сергей Дыков хурит алтай мāхум пёс өлупсаныл пөслым өлы, щёмья этипāлаг юн «аил» колт үнлы, нэ мән нявраме үлылытэ, өйкатэ «кай» эрыгсов эрги. Сārтын алтайцыт хөтал палыт рүпитасыт ос этипāлаг туп үщлахтасыт.

Та порат хум хөтпат сāңквылтаңкве өл үнтсэгыт ос эт котиль мус эргөгыт. Аил-коланылт котиль āрац пāлтэгыт ос пөсым нөңхаль миннэ мāгыс пөйкщан хөтпат лātңаныл Төрүмн та хұлавет.

Ань тыг өхталам эргын ос ййквнэ мāхманув өс яныг мүйлупсал майвёсыт. Виктор Малчинов өвил места «Горловое пение» ос «Вокал (соло)» номинацият нөх-патыс. «Ай-Кюн» ййквнэ мāхум китыт места висыт. Ам тыт эргысум ос акв эргум өт пуссын нөх-патум мāхмыт сценан акван-атвёсыт ос мән аквторыг пуссын эргысүв, ййквсүв.

Тыт сака пұмыш, ёмас ос эрнэ вāрмалит өлсыт. Мөтыт тālт «Сокровища Севера» хусыт фестивалыяныл ёмты тах. Сāvсыр лүймā мирыт акван вос атхатэгыт ос сымн эрнэ тэлат элалы вос тотыяныл.

Мира Амирова Алтай суссылтапёт

Лүймā мāныл өхталам мирыт эргөгыт

Тамара МЕРОВА

Үщлахтым рүпитасүв

Элумхөлас блы: кәсың хөтал матыр ханищты, матыр вәри, рүпиты, матыр ощхультан ман сэръёр вәрмалын патсы, ман нас үщлахтым блы, яласы. Кәсың хөтал, кәсың вәрмалы ювле хульты.

Хулумсүнт пәвилт ныврамыт мағыс вәрыглым ханищтахтын ос үщлахтын этноплощадка вәрмале ювле та хультыс. Ныврамыт тыт кит сәт мәньши ләтың ханищтасыт, мөйтөт ос йис блупса урыл потрыт хүнтласыт, сәңквилтапыл тәңламаңкв, ййквуңкв, эргүңкв ханищтахтасыт, сак хартуңкв ос нас сәвсыр ёнгытыл ханищтан хөтпанылн ёнгалтавёсыт. Ос тувыл ты урыл ныврамыт маныр кит сәт сыс тыт ханищтасыт, Хулумсүнт пәвил кант Александр Константинович Адин кол пөхыт концерт сусылтасыт.

Ань сәңквилтаңкв хәснә хөтпа ат хөнтэҗын. Тахольтыл Лилия Норова Ханты-Мансийск үсныл

ёхталас, сәңквилтапыл ёнгыс ос пыгрищит сәңквилтапыл тәңламаңкв ханищтасанә. Пыгрищит ты вәрмалы такем кәсыг алмаясаныл, ты сыс киткит ёнгын тән ханищтасыт.

Тох Роман Алгадьев «Ләщлакв ййквнә Экват ййквтән» ёнгыс, Роман Шмонин ос Данил Алгадьев «Күринька» тән ёнгысыг, Вячеслав Омельченко ос Давид Дайнеко «Куккук» тән ёнгысыг. Тувыл пыгрищит ос такем ёмцакв хум ййкв ййквсыт. Аҗирищит «Пил вәтнә аҗит» ййквтән ос «Күринька» ййквтән ййквсыт, тувыл мәньши ләтңыл «Төтап» эрыг ос Ю.Н.Шесталов хансыглам стихотворение щырыл «Миснә» эрыг эргысыт.

Пыгыт мәньши ййкв ййквёгыт, Л. Норова сәңквилты

Тувыл ос Алёна Васильева ос Дарья Яковлева кит стихотворение ловиньтасыг. Ос ныврамыт тыт акв пүмаш мөйт сусылтасыт: «Хумыс сөвыр ләгтәл патыс».

Тувыл ос мощ мөлхөталнүв Мария Тихонова Двинянинова Округ пәлыл Ю.Н.Шесталов намыл намаим мүйлупсал мүйлуптавес. Мән ты урыл таве ос янытласлүв. Тамле мүйлупса нас тох

ат миве. Ты китыт мүйлупса Хулумсүнт пәвлөңкв мәхум халт: мөлтө тәл Г.К. Алгадьева майлавес. Таимәҗыс мән ты урыл такем хот-щәгтсүв.

Кәс халт щёс молях мины. Ныврамыт ос концерт сунсуңкв ёхтум мәхум пуссын нётнә мәньши супыл масхатым олсыт. Такем пүмашиг олсыт сунсуңкв, хумыс ныврамыт эргысыт, ййквсыт ос ёнгысыт. Такем ёмасыг олсыт сунсуңкв, хумыс ныврамыт ос яныг мәхум пуссын тәнки мәньши маснүтанылтыл масхатым олсыт. Кәсың хөтпа хунь такви маснүтә масы – нётнәг сусхаты.

Тахольтыл Александра Михайловна Васильева тамле үщлахтын нак мәнәвн щёпиталас. Элалы ос тох вос патнүв. Тыт рүпитам ос үщлахтам мәхмытн ос ныврамытын яныг пүмашипа!

Пуссын акван-атхатыглам ныврамыт ос яныгмәхум

Анна АЛГАДЬЕВА

Лүймә сәрипос
(Северная заря)
№ 13 (1319), 11.07.2024
Соучредители
Дума, Правительство
ХМАО – Югры
Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО – Югры

Редакция
ВРИО главного редактора –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02
Заместитель главного редактора –
Кондина Г.Р.
Телефон (3467) 33-22-72
Ответственный секретарь –
Узель В.В.
Телефон (3467) 33-23-09

Адрес редакции и издателя:
628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52
E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru
Отпечатано:
ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского, д. 14.

Индексы 04399, 54399
Тираж 1710 экз.
Заказ 2764
Цена свободная
Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения редакции.
Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной

службы по надзору
в сфере связи,
информационных
технологий и массовых
коммуникаций
по Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.
Свидетельство
о регистрации
ПИ №ТУ 72-00795
от 23 января 2013 г.

12+

Мәньщи нэ намхоталэт янытлылүв!

Хальүс район Хулюмсүнт павылт өлнэ мәньщи нэ Нина Николаевна Гадебская яңк нәтнэ этпос 6 щислат намхоталэ блыс – 55 тәлэ төвлыс. Ханты-Мансийск үсн ёхталаме порат, тав ётэ хонтхатыгласум, потрамасум.

Нина Николаевна Няхщамвөль павылт яныгмас. Ома тэ Анна Тихоновна, такви бпарич наме Номина, Хулюмсүнтныл блыс. Атятэ Яныгпавыл хум, Николай Ефимович Самбиндалов. Нән ань элаль Нина Николаевна потре ловиньтэлын.

– Ащойкам Тихон Иванович Номин хонтлын мән ялыс. Анёквям Агафья Тимофеевна, такви бпарич наме Остерова, Потрасуйныл блыс. Омам 1948 тәлт самын патыс. Тав ёлы-пал эщаге – Мария Тихоновна Двинянинова Хулюмсүнт павылт блы, Евдокия Тихоновна Бабкина Югорск үсн өлмыгтас.

Омагум-атягум Няхщамвөль павылт акван-минасыг. Нила тәлум төвлын порат, атям хотталы шалтыс. Омаментыл менттемент өлсумән. Тав 16 тәл пәсныл рүпитаңкве патыс, өвлэт зверофермат охсарытн тәнүт пайтыс, ётыл интернатт ныврамыт мәгыс тәнүт пайтым рүпитас. Та порат сәв ныврам ханищтахтасыт, интернатт 120 агирищит-пыгрищит өлсыт.

Школа асламум юи-пәлт, ам Тюмень үсн медицинский академиян яныг лёккарыг ханищтах-

туңкве минасум, тот хөт тәл ханищтахтасум. Та порат мәньлат мэхум рүпитаңкве распределение щирыл сәвсыр мән кётыглавёсыт, ам Хальүсн минуңкве ләввёсум, тув та өлмыгтасум.

Хальүс пүльницат яныг лёккарыг хурум тәл рүпитасум. Тот 1998 тәлт омам атимыг ёмтыс. Та юи-пәлт ам Хулюмсүнт павылн вәнтлысум, «Газпром трансгаз Югорск» мән мэхум пусмалтаңкве патхатасум, ань тыхотал мус тот рүпитэгум.

Ойкам наме Сергей Николаевич, тав рущ хум, Воронеж үсныл блы. Хурум ныврам янмалтасмән, аги ос кит пыг – Яна, Денис ос Саша. Агимән ос яныг пыгумән школа асламән юи-пәлт элаль ханищтахтасыг, ань рүпитэг. Мән пыгумән Санкт-Петербург үст академият ханищтахты.

Омам, номилум, мәньщи эргыт акваг эргыс, эргыт такви вәрыс. Ам ань стихыт өс амти хансэгум, төванум эргыг вәриянум. Анёквям мәньщи мөйтыт ос пёс йис потрыт потыртәлыс. Мән ляпа рүтув Ираида Тихоновна Номина мөйт вәнэ хөтпа блыс, өс акваг мөйтыглас.

Н.Н. Гадебская

Хунь 15 тәлум төвлыс, ам Ый йиквнэ вәрмалы суссум, Виктор Романович Анемгуров колт вәрыглавес. Мэхум тұлыглахтасыт, эргысыт, йиквсыт, пуссын туп мәньщи ләтңыл потыртасыт. Тамле мэхум халт та яныгмасүв. Ань тай мәньщи ләтңув мөрсың порат хұлыглылүв, сөймуңкве та патыс. Нывраманув вәңкве ат та патэгыт, манхурип тав нётнэ, пұмыщ.

Нина Николаевнан потре мәгыс пұмащипа ләтың ләвёгум. Мән, мәньщи газета вәрнэ мэхум, ты ятил сымың, кәркам нэ намхоталэт янытлылүв! Пустәгыл вос блы, сәв ёмас стихыт вос хансы, эргыт вос вәри, сөтыңыщ, щуниңыщ вос блы!

Светлана РОМБАНДЕЕВА

М.К. Волдина ос Н.Н. Гадебская

Нина Николаевна диктант хансум сосса мэхум халт пөслым блы